

Драгољуб Петровић, КОНСТИТУИСАЊЕ ФЕДЕРАЛНЕ СРБИЈЕ,
Београд, „Нова књига“, 1988.

У научну сферу наше јавности стигла је, по свему судећи, вредна монографија др Драгољуба Петровића о историјском уобличавању и државно-правном конституисању Србије као федералне државе у саставу федеративне Југославије.

У уводној глави прве од две књиге, аутор дефинише Србију као ранофеудалну словенску државу насталу почетком деветог века, аргументовано показујући како се упоредо са формирањем државне организације наместо племенског словенског супстрата конституисао српски народ пратећи том процесуалношћу дугу судбину сопствене државе. Повремено признавајући вазални однос, Србија се развија кроз средњи век углавном као хомогена држава са релативно хомогеним српским становништвом. Дошавши до највишег степена државног организовања — царства, Србија у XIV веку под налетом Османлија бива разбијена на неколико феуда и потом егзистира у врло неповољним условима на нивоу кнежевине, па деспотовине, да би, коначно, средином XVI века била укључена у Отоманску Империју. Подељена на санцке и потпуно укључена у турски феудални систем, Србија је само тада, сматра аутор, била без икаквих елемената сопствене политичке власти. Међутим, српски народ је уз извесне промене, у смислу обнављања племенско-задружне структуре управљања и власти, узмицањем на југу и ширењем на северу на тлу угарских области, успео да очува свој народни идентитет ушавши у нови век. Национални период је захватио најпре пречанске крајеве где се српски живаљ конституише у нацију у недостатку своје државе. Са настанком српске државе почетком XIX века уобличавање српске нације форсирају државни институти који, по мишљењу аутора, сви имају изразито српски карактер.

Према ауторовим истраживањима, нововековна српска држава је историјски складан наставак средњовековне Србије, будући да је очувана народносна свест српског живља. У државно-правном смислу, то се питање није ни постављало, па ни аутор том питању не посвећује много простора. Његова пажња је усмерена ка покушају објашњења зашто за све време свог постојања, Србија, на нивоу кнежевине, а од 1881. године и краљевине, није успела да обједини сва подручја са српским становништвом и како губи свој субјективитет стварањем југословенске државе 1918. године. У унитаристичкој Југославији ниједан народ, ниједна државност није задржала право на идентитет што важи и за Србе и Србију. По ауторовом мишљењу, само је концепт КПЈ о решењу националног питања и државно-правног система после дуге еволуције и извесних контроверзи уочи другог светског рата сазрео до нивоа спознајне потребе очувања једне југословенске, федеративно организоване државе у којој би југословенски народи имали једнака права. Тај концепт малобројне КПЈ, међутим, нема никаквог правног значаја у земљи у којој су функције власти вршиле институције Краљевине Југославије и тек након њеног распада тај је концепт послужио као идејна основа за организовање нове југословенске државе која се рађала у народноослободилачком рату.

Аутор је уверења да је окупација земље после априлског рата који је завршен актом о стварној капитулацији означила и нестанак Југославије као државе. По њему, њен континуитет је настављен само на међудржавном плану, и то „само у начелу“ што, према његовом тумачењу, значи да „та чињеница није апсолутна“. Овде свакако није без значаја што аутор при том термин „међудржавни“ претпоставља могућем друкчије важећем изразу: „међународни“. Уз то, уместо уобичајеног израза „Нова Југославија се рађа“, у овој књизи се закључује, услед инсистирања на што конкретнијем објашњењу и одређењу, да се она као држава обнавља. Она је нова у смислу нових квалитета, другачије је политички организована, пре свега као федеративна држава. Паралелно с изградњом „старије“ (у смислу израженије суверености) — југословенске државности, реконституисала се и — временски много старија, државност федералних јединица. У књизи је помно истражено како је народноослободилачки одбор као основни носилац нове државне власти образован по насељима да би формирањем мреже таквих ћелија власти било омогућено стварање огромне

власти за одговарајуће подручје — срез, затим округ, као већих административних јединица. Из тог разлога се тежило формирању таквог органа власти за подручје сваке ратне области или ратне покрајине. Од седам ратних покрајина, шест је поседовало предиспозиције државности у смислу у ком су наведене у Одлуци о федеративном уређењу изградњи Југославије на федеративном принципу.

У овом делу рада аутор доказује да је седма покрајина — Војводина — поседовала обележја територијално-политичке јединице али не и обележја федералне чланице што подразумева и квалитет државности. За разлику од Војводине чија традиција територијално-политичког субјекта датира од средине XIX века, област Косова и Метохије без икаквих историјских државно-правних својстава посебног подручја уобличава се искључиво према концепту КПЈ. Зато је и Обласни комитет за Косово и Метохију био кроз дужи период НОР-а подређен непосредно Централном комитету КПЈ а, сходно томе, сва обласна руководства југословенског. Аутор даље указује и на анахроност постојања Санџака као области са сопственим Антифашистичким већем и како је, након што је став о Санџаку у последњим етапама НОР-а радикално измењен, он у пролеће 1945. подељен између Србије и Црне Горе без икаквих елемената посебности. У интегрални састав Србије ушао је већи део Санџака чинећи, седамнаести по реду, Новопазарски округ.

За разлику од правца стварања мреже народноослободилачких одбора од насеља ка све већим подручјима, формирање опште политичких тела на врху институционалног склопа НОП — антифашистичких већа — почело је од највишег, југословенског. Томе је следило образовање већа по ратним покрајинама са предиспозицијама државности. Последња федерална држава која је конституисана била је Србија и она није до свог ослобођења добила Веће. Уместо њега је сазвана Велика антифашистичка скупштина у новембру 1944. када су донете и значајне конститутивне одлуке. Тек после овог чина Србија се дограђује као сложена федерална држава тако што су у њен састав укомпоноване две територијално-политичке јединице, покрајина Војводина и област Косово и Метохија. На заседању АСНОС априла 1945. представници тих јединица дају изјаве које Скупштина Србије прихвата. Према аутору, карактер одлука имају тек акти народних представништава Косова и Војводине донети у јулу. Чим су донети, ови акти уставноправног карактера, АВНОЈ се (10. августа 1945.) трансформисао у Привремену народну скупштину Демократске Федеративне Југославије. Тиме се, према ауторовим истраживањима, заокружио ланац конститутивних чинова изградње федералне Србије, истовремено и федеративне Југославије. Доношење првог Устава 1946. за аутора је догађај *post festum*, значајан само за боље дефинисање тада већ називане Федеративне Народне Републике Југославије и њено боље нормативно регулисање пошто је процес конституисања те државе био окончан још августа 1945. године.

Закључак о студији Драгољуба Петровића, која је поткрепљена и богатом збирком докумената (што чини садржај друге књиге), јесте да она представља без сумње одређено научно постигнуће из области наше новије политичке и државно-правне историје. При давању такве оцене узета је у обзир и недовољна обрађиваност ове тематике и примереност метода истраживања овог проблема. Укратко, ова студија обогаћује списак библиографских јединица — приручника потребних за студиј савремене политичке и правне историје Србије.

Др Драган Симеуновић, доцент Факултета политичких наука.